

Barbara Zbroja*

Projekt Józefa Czajkowskiego sali posiedzeń krakowskiego magistratu

Budynek krakowskiego magistratu, zajmujący częściowo pomieszczenia dawnego Pałacu Wielopolskich, należy do najokazalszych obiektów publicznych w mieście. W 1864 r. został zakupiony z myślą o przekształceniu na siedzibę władz miasta¹. Decyzja o jego zakupie związana była z przeobrażeniami systemu samorządowego, jakie zachodziły w tym czasie w monarchii, a które w Krakowie zaowocowały narodzinami nowoczesnej administracji miejskiej. Zakup pałacu poprzedziło nadanie miastu przez Sejm Krajowy 20 lutego 1866 r. statutu i przeprowadzone 1 sierpnia tego samego roku wybory do Rady Miejskiej².

Od początku pełnienia nowej funkcji budynek był wielokrotnie adaptowany do pojawiających się potrzeb. W prace zaangażowano architektów zatrudnionych w urzędzie Budownictwa Miejskiego, którzy tym samym wykonywali służbowe obowiązki, jednak większość opracowanych projektów nie została zrealizowana z przyczyn finansowych. Dopiero na początku XX w. po konkursie na nowy ratusz, do którego budowy nie przystąpiono, zapadły najważniejsze decyzje związane z przebudową gmachu. Jego powiększenie miało rozwiązać problemy lokalowe i wpłynąć na poprawę wydajności warunków pracy urzędników. Zasadniczym jednak argumentem było planowane wówczas rozszerzenie granic administracyjnych Krakowa

* dr; archiwista, Archiwum Narodowe w Krakowie; zainteresowania badawcze: urbanistyka i architektura Krakowa drugiej połowy XIX i pierwszej połowy XX w., dziedzictwo krakowskich Żydów; e-mail: bzbroya@ank.gov.pl

¹ Barbara Zbroja, *Wielka rozbudowa krakowskiego magistratu, 1906–1913*, „Krakowska Teka Konserwatorska” 2007, t. 6, wydanie jubileuszowe z okazji 750-lecia lokacji miasta Krakowa, s. 177.

² Jacek Purchla, *Matecznik Polski. Pozaekonomiczne czynniki rozwoju Krakowa w okresie autonomii galicyjskiej*, Kraków 1992, s. 38–41.

przez przyłączenie 14 gmin podmiejskich i Podgórza, z czym związane było rozbudowanie agend urzędu oraz zwiększenie ilości jego pracowników.

Przygotowanie projektu rozbudowy budynku powierzono Janowi Rzymkowskiemu, ówczesnemu inspektorowi urzędu Budownictwa Miejskiego, który pierwsze plany przygotował wiosną 1906 r.³ W efekcie prac budowlanych prowadzonych według jego koncepcji powstały nowe skrzydła, połączenie ich ze starym budynkiem wymusiło przebudowę jego wnętrza i przekształcenie pierwotnego układu komunikacyjnego. Likwidacji uległa klatka schodowa między I a II piętrem, na miejscu której powstał monumentalny i elegancki hol o wysokości dwóch kondygnacji, poprzedzający najważniejsze pomieszczenia urzędu⁴. Całość realizacji została ostro skrytykowana na łamach lokalnej prasy, atak nie ominął samego prezydenta Juliusza Lea, o którym pisano:

prezydent Leo cieszy się opinią męża o wyższej kulturze, ożywionego ambicją postawienia miasta na europejskiej stopie w każdej dziedzinie, dbałego też o artystyczny jego wygląd i o interesa krakowskiej sztuki. Jakże to się stało, że ten mąż tak rozważny i bystry, ten wytrawny statysta, tak ważną sprawę mógł przeoczyć, czy też nie zdołał lub nie chciał na właściwą drogę jej skierować, iż mógł dopuścić do takiego rozwiązania, godnego rządów abderytów, niepomny, że annale miasta po wieczne czasy pamięci przyszłych pokoleń przekażą wzniesienie tego stracha na wróble, jako związane z okresem jego nad miastem rządów sprawowania [...]⁵.

Lawina krytyki spowodowała, że o przygotowanie projektów najważniejszych pomieszczeń w budynku poproszono w 1911 r. artystów związanych z Towarzystwem Polska Sztuka Stosowana, organizacją zrzeszającą najwybitniejszych krakowskich twórców sztuki stosowanej, funkcjonującą od 1901 r. Chodziło m.in. o aranżację gabinetu prezydenta miasta, dyrektora magistratu oraz sali posiedzeń Rady Miasta. W sprawozdaniu wspomnianego towarzystwa za 1911 r. pisano:

biura magistratu (pokoje prezydenta, wiceprezydentów, dyrektora magistratu) zaprojektowali artyści: Eugeniusz Dąbrowa, Karol Frycz, Henryk Uziębło, a salę posiedzeń i poczekalnię – Józef Czajkowski⁶.

³ B. Zbroja, *Wielka rozbudowa...*, s. 180.

⁴ *Ibidem*, s. 185.

⁵ *Krakowskie lamenty. O przybudowach do ratusza*, „Krakowski Miesięcznik Artystyczny” 1911, nr 8, s. 87–88.

⁶ *X. Sprawozdanie Towarzystwa „Polska Sztuka Stosowana” w Krakowie*, Kraków 1911, s. 7.

Alternatywne projekty wnętrza gabinetu prezydenta i dyrektora magistratu przygotował wówczas Jan Bukowski, także związany z Towarzystwem Polska Sztuka Stosowana⁷. Wspomniany projekt J. Czajkowskiego znalazł się w ostatnim czasie w posiadaniu Archiwum Narodowego w Krakowie. Udało się go zakupić, dzięki temu, że w opisie jego sprzedaży, przygotowanym przez jedną z DES, nie podano że praca ta związana jest z krakowskim magistratem, oferta nie wspominała także, że projekt dotyczy Krakowa⁸.

Koncepcja J. Czajkowskiego została przygotowana w ścisłym nawiązaniu do projektu J. Rzymkowskiego związanego z przebudową historycznej części magistratu. Jej ważnym elementem była rozbudowa sali posiedzeń wynikająca ze zwiększenia liczby radnych z nowych dzielnic katastralnych przyłączonych do miasta w ramach tworzenia „Wielkiego Krakowa”. Pomieszczenie to, poszerzone o aneks z galerią, miało zostać poprzedzone foyer. Najważniejsza sprawa dotyczyła aranżacji tego reprezentacyjnego wnętrza. W projekcie J. Czajkowskiego trybuna prezydenta została umieszczona w środkowej części ściany zachodniej. W zapleczu mównicy, między otworami okiennymi, artysta zaproponował monumentalną kompozycję przypominającą płaskorzeźbę zaakcentowaną kartuszem z herbem Krakowa, którego forma pochodziła z najstarszej pieczęci miejskiej i była wówczas uważana za godło miasta. Ściany najprawdopodobniej otrzymać miały elegancką marmoryzację w typie *stucco lustro*, w kolorze szmaragdowym. W ich dolnej części J. Czajkowski zaprojektował prostą drewnianą boazerię rozdzieloną ciemnymi listwami. Uzupełnieniem wystroju miały być obrazy z portretami prezydentów miasta. Wnętrze posiadać miało drewniany, kasetonowy strop wsparty na krokwach, pozostawiony z poprzedniego wystroju. Koncepcja J. Czajkowskiego musiała także zawierać układ rozmieszczenia stołów radców (wzdłuż ścian wschodniej i zachodniej lub półkolisty) oraz najprawdopodobniej legendę. Te części zostały oddzielone od zakupionego projektu lub się nie zachowały. Ze Sprawozdania Towarzystwa Polska Sztuka Stosowana wiemy również, że artysta przygotował projekt „poczekalni”, ale brak precyzji w nazwie uniemożliwia stwierdzenie, czy

⁷ ANK, Archiwum planów Budownictwa Miejskiego, sygn. ABM TAU BUP 51, pl. 3782–3785.

⁸ ANK, Archiwum planów Budownictwa Miejskiego, Plany architektoniczne, sygn. Magistrat 18. Projekt został wykonany w technice gwaszu; wymiary całości pracy: 647 x 490 mm.

chodziło o aranżację foyer, czy o galerię od strony północnej⁹. Mimo pewnej szczegółowości koncepcja J. Czajkowskiego odznaczała się eleganckim charakterem, nie została jednak wykorzystana, a aranżację sali posiedzeń powierzono J. Rzymkowskiemu¹⁰.

Najprawdopodobniej z przyczyn finansowych władze miasta wybrały wówczas do realizacji wspomniane projekty J. Bukowskiego, dotyczące aranżacji gabinetu prezydenta miasta oraz dyrektora magistratu. Skorzystano także z prac Antoniego Procjałowicza, nauczyciela Szkoły Przemysłowej w Krakowie, członka Towarzystwa Polska Sztuka Stosowana, który zaprojektował część dekoracji malarskiej oraz 24 witraże do podstawy stropu holu głównego¹¹. Być może zatrudnienie wymienionych artystów zażegnać miało falę krytyki skierowanej wcześniej pod adresem J. Rzymkowskiego i samego prezydenta Lea i być zadośćuczynieniem dla opinii publicznej. Warto dodać, że w 1914 r. Wojciech Jastrzębowski i Karol Stryjeński, artyści związani z Warsztatami Krakowskimi, przygotowali projekty aranżacji foyer sali posiedzeń, których również nie przeznaczono do realizacji.

Projekt J. Czajkowskiego jest jednym z cenniejszych nabytków Archiwum pozyskanych w ostatnim okresie. Stanowi ważne uzupełnienie projektów przebudowy budynku opracowanych przez J. Rzymkowskiego, a przede wszystkim prac J. Bukowskiego oraz W. Jastrzębowskiego i K. Stryjeńskiego przechowywanych w zbiorach instytucji. Z satysfakcją należy podkreślić, że mimo nieprecyzyjnego opisu projektu Archiwum nabyło znany do tychczas jedynie z literatury projekt wszechstronnie utalentowanego artysty, uważanego za ojca polskiego wzornictwa.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ B. Zbroja, *Wielka rozbudowa...*, s. 186.

¹¹ *Ibidem*, s. 185.